

OD REDAKCJI

Oddany do rąk czytelników 23 numer „Zeszytów KTPN” został opatrzony tytułem *Studia Historyczne*. Zgodnie z zamierzeniem, w prezentowanym tomie znalazły się teksty ujmujące szeroką gamę zagadnień koncentrujących się wokół problemów historii regionalnej, często nazywanej historią małej ojczyzny. Tę historię oglądamy z perspektywy codzienności utrwalonej na fotograficznej kliszy, treści testamentu, zawartości inwentarza pośmiertnego będącego swoistą miniaturobiografią osoby nieżyjącej, prywatnego listu do córek, historii życia działacza społecznego i politycznego czy nowego życia średniowiecznych zażytków stanowiących dziedzictwo kulturowe i jednocześnie ogromny potencjał turystyczny współczesnego Kalisza. To także historia poszukiwania nowych rozwiązań problemów stwarzanych przez młodocianych osadzonych w polskim systemie penitencjarnym. W nurt tradycji „małej ojczyzny” wpisują się także dzieje instytucji prowadzących badania naukowe nad historią regionalną, także stowarzyszeń, które za cel stawiają sobie przywrócenie tradycji historycznej i popularyzację wiedzy historycznej.

Z perspektywy metodologicznej wybrane teksty koncentrują się nad zagadnieniami podstawy źródłowej w pracy badawczej historyka, literaturoznawcy czy kulturoznawcy. W te tematy znakomicie wprowadzają teksty poświęcone wykorzystaniu i interpretacji zdjęć poszerzających wiedzę o danej społeczności, możliwościom epistolografii, wykorzystaniu źródeł masowych: inwentarzy pośmiertnych, testamentów w celu rekonstrukcji zwyczajów i obrzędów funeralnych, wykorzystaniu źródeł kościelnych do charakterystyki zaplecza materialnego kościoła.

Ważne są zagadnienia poświęcone nowym kierunkom badawczym współczesnej historiografii, szczególnie historii kobiet – herstorii – opowiedzianej z perspektywy feministycznej. Pojęcie wypracowane w latach 70. XX w. na gruncie języka angielskiego, ramach feminizmu drugiej fali na trwałe wpisało się w perspektywę badawcze współczesnej.

Ważne, nie tylko dla historyków, ale i pamięci zbiorowej społeczności lokalnej jest wykorzystanie możliwości eksploracyjnych współczesnej archeologii w poszukiwaniu artefaktów dokumentujących tragiczne wydarzenie rozgrywające się na terenie „małej ojczyzny” w XIX-XX w. Działania podejmowane przez kaliskich archeologów wpisują się, z metodologicznego punktu widzenia, w szeroko rozumianą archeologię pól bitewnych.

W pierwszym artykule Paulina Przepiórka omówiła potencjał dziedzictwa kulturowego Kalisza lokacyjnego, charakteryzując wybrane zabytki o średnio-

wiecznej chronologii, m.in. kościół franciszkanów św. Stanisława Biskupa i Męczennika oraz katedra św. Mikołaja Biskupa, ze szczególnym uwzględnieniem ich atrakcyjności architektonicznej dla potencjalnych zwiedzających. W perspektywie zainteresowań autorki znalazła się także kaliska bazylika kolegiacka Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Narodowe Sanktuarium św. Józefa).

W następnym tekście Sławomir Przygodzki przedstawił postawy kaliszian wobec choroby i śmierci w I połowie XIX w. Temat opracowany został w oparciu o źródła notarialne i prasowe. W artykule omówiono problemy ówczesnych rodzin wynikające z choroby osoby najbliższej, jak i tradycje oraz zwyczaje funeralne związane z pochówkiem i upamiętnieniem zmarłego w różnych religiach.

Adam Kędzierski, Dariusz Wyczółkowski i Leszek Ziąbka, archeolodzy związani z kaliskim muzeum, udokumentowali historię badań archeologicznych domniemanego pochówku powstańca styczniowego z 1863 r. w miejscowości Lipe, w gminie Blizanów. W świetle wypowiedzi archeologów problem usytuowania tej mogiły nadal pozostaje otwarty.

Agnieszka Słupianek-Winkowska pochyliła się nad metodologią badań historii kobiet ziemi pleszewskiej na przełomie XIX i XX w. oraz w dobie II RP. Autorka we wstępie artykułu postawiła zasadnicze pytanie: Herstoria czy historia kobiet? Zdaniem A. Słupianek-Winkowskiej, historia kobiet, podobnie jak historia gender czy historia wizualna, reprezentuje nowe podejście w nauce historycznej. Należy podkreślić, iż w Polsce modne stało się określenie „herstoria”, oznaczające pisanie historii z kobiecego punktu widzenia, ale także jako nowy nurt badań, oraz nowe narzędzie badawcze.

Bogumiła Celer w interesującym artykule zaprezentowała krytyczne wydanie listu Alfreda Wiłkomirskiego, związanego z Kaliszem skrzypka, dyrygenta i pedagoga, dyrektora Szkoły Muzycznej Towarzystwa Muzycznego w Kaliszu, do córek Marii i Wandy. Artykuł powstał w 150 rocznicę urodzin znakomitego muzyka.

Z kolei Bogdan Nowak w ciekawym artykule omówił funkcjonowanie Zakładu Karnego dla Młodocianych w Szczypiornie w latach 1958-1974, będącego specyficzną formą eksperymentu penitencjarnego. Opiekę merytoryczną nad badaniem sprawowali prof. Witold Świda i jego córka dr Hanna Świda-Ziamba. W trakcie eksperymentu z udziałem młodocianych osadzonych wypróbowano różne formy pracy pedagogicznej i zdaniem autora tekstu było to połączenie praktycznych doświadczeń wynikających z pracy z więźniami z teoretycznym dorobkiem naukowym katedr uniwersyteckich.

W następnej publikacji Ewa Andrysiak zaprezentowała czytelnikom 35-letnią historię Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Instytucji niezwykle szacownej, której naukowe wysiłki i dokonania koncentrują się wokół historii Kalisza i regionu kaliskiego. KTPN jest jednym z największych w regionie wydawnictw publikacji o charakterze naukowym i popularno-naukowym.

Henryka Karolewska przybliżyła czytelnikom życie romantyczne Aleksandra Marka Jawornickiego, znanego podróżnika, dziennikarza, nowelisty z II połowy XIX w. Zafascynowany podróżami Szolca-Rogozińskiego udał się na wyprawy do Afryki i Ameryki, pokłosem których były znakomite artykuły ukazujące się w prasie regionalnej i krajowej. Po emigracji do Stanów Zjednoczonych był ap-tekarzem, lekarzem, na krótko przed śmiercią został duchownym Kościoła Pol-skokatolickiego w USA.

Jan Marczyński przybliżył sylwetkę Stanisława Kwirynowicza, ekonomisty, posła na sejm PRL, bezpartyjnego aktywisty, kaliskiego nauczyciela, pracownika agend Urzędu Wojewódzkiego w Kaliszu. S. Kwirynowicz był jednym z założy-cieli tygodnika „Ziemia Kaliska”, trwale związanego z Kaliszem i ziemią kaliską.

W artykule ostatnim Tadeusz Skarżyński scharakteryzował działalność Brac-twa Rycerskiego Ziemi Kaliskiej, założonego w 2000 r. przez miłośników historii średniowiecznej. Członkowie Bractwa kładą ogromny nacisk na rekonstrukcję dorobku kulturalnego „wieków średnich”, ze szczególnym uwzględnieniem ob-szaru południowej Wielkopolski. Obecni są, w strojach z epoki, na widowiskach historycznych organizowanych w Kaliszu, regionie kaliskim i na imprezach mię-dzynarodowych.

W dziale „Informacja naukowa” znalazły się dwa interesujące teksty cha-rakteryzujące dokumenty, stanowiące doskonałe źródło do badań nad historią kościołów w Kaliszu i regionie kaliskim. W pierwszym artykule Marcin Miko-łajczyk zaprezentował spisy i wizytacje kanoniczne kościoła parafialnego w Ko-kaninie z przełomu XVIII i XIX w., przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Autor poprzedził prezentację interesujących tekstów źródłowych krótką historią kościoła i parafii w Kokaninie.

W tekście następnym Anna Tabaka omówiła fotografie z albumu o. Herma-na Kariakina, znajdujące się w zasobach Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej. Zdjęcia pochodzące z okresu międzywojennego prezentują codzienność parafii prawosławnej w Kaliszu, w okresie międzywojennym. Zdaniem autorki fotogra-fie te są doskonałym źródłem do badań historii społeczno-politycznej tej gru-py wyznaniowej, także źródłem do badań tradycji, duchowości, obyczajowości i kultury materialnej społeczności prawosławnej Kaliszu.

W dziale „Recenzje i omówienia” na uwagę zasługuje interesujące opracowa-nie Ryszarda Bienieckiego, będące osobistą refleksją autora nad lekturą *Kroniki kościelnej Kalisza* autorstwa ks. Jana Sobczyńskiego, opracowanej i przygotowa-nej do druku przez Agatę Walczak-Niewiadomską i Krzysztofa Walczaka, wyda-nej staraniem Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Tom pierwszy *Kroniki* księdza Sobczyńskiego, obejmujący lata 1901-1905, czekał ponad sto lat na kry-tyczne opracowanie i zdaniem R. Bienieckiego jest bardzo bogatym źródłem do badań nad dziejami Kalisza.

W następnym dziale, poświęconym aktywności naukowej i popularyzatorskiej członków KTPN, Ewa Obała przedstawiła sprawozdania z konferencji naukowej, zorganizowanej w dniach 11-12 lutego 2022 r. online na platformie Zoom, poświęconej 165. rocznicy powołania do życia Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Prelegentami na tej konferencji byli członkowie Kaliskiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk: prof. AKal Krzysztof Walczak (Akademia Kaliska im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk) oraz prof. UŁ dr hab. Ewa Andrysiak (Uniwersytet Łódzki).

W Gdańsku w dniach 20-22 października 2022 r. przedstawiciele Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk: prof. Krzysztof Walczak, prof. Ewa Andrysiak, dr Bogumiła Celer, Ewa Obała uczestniczyli w III Kongresie Towarzystw Naukowych, który przebiegał pod hasłem „Społeczny wymiar działalności towarzystw naukowych” i był wydarzeniem łączącym się z obchodami 70-lecia Polskiej Akademii Nauk i 100-lecia powstania Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku.

W dniach 15 i 16 czerwca 2023 r. w Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego¹ w Kaliszu odbyła się Konferencja Naukowa „Biografistyka w perspektywie regionalnej” zorganizowana przez Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Partnerami konferencji byli: Instytut Interdyscyplinarnych Badań Historycznych, Biblioteka Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego oraz PBP Książnica Pedagogiczna im. Alfonsa Parczewskiego w Kaliszu. Celem konferencji była popularyzacja oraz rozwój badań interdyscyplinarnych w obszarze humanistyki, a także upamiętnienie aktywności osób, które odegrały szczególną rolę w historii regionu Wielkopolski południowo-wschodniej, ale i też w całym kraju i za granicą, co przyczyniło się do zainteresowania historią naszego regionu i jego rolę w dziejach narodu i państwa.

Zeszyt zamyka, wzorem lat ubiegłych prezentacja wydawnictw KTPN, bibliografia KTPN oraz Kronika KTPN. Uzupełnieniem tomu jest lista członków Towarzystwa oraz noty o autorach. Zachętą do zakupu wydawnictw KTPN jest oferta tegoż wydawnictwa wieńcząca zawartość 23 tomu Zeszytów Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Sławomir Przygodzki
Instytut Interdyscyplinarnych Badań Historycznych
Uniwersytetu Kaliskiego
im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego,
Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk

¹ Obecnie Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu.

A WORD FROM THE EDITOR

The 23rd issue of “Zeszyty KTPN” handed over to the readers has been titled *Historical Studies*. In accordance with the intention, the texts included in the presented volume cover a wide range of issues centered around problems of regional history, often referred to as the history of a small homeland. We view this history from the perspective of everyday life captured on a photographic plate, the content of a testament or a posthumous inventory as a kind of mini-autobiography of the departed, a private letter to their daughters, the life story of a social and political activist, or the new life of medieval monuments constituting cultural heritage and simultaneously representing the enormous tourism potential of the contemporary Kalisz. It is also a history of searching for new solutions created by juvenile offenders in the Polish penitentiary system. In the current tradition of the “small homeland”, the history of institutions conducting scientific research on regional history, as well as associations aiming to restore historical tradition and popularize historical knowledge, is also included.

From a methodological point of view, selected texts focus on issues related to the foundational sources in the research work of a historian, literary scholar, or cultural scholar. These topics are splendidly introduced by texts devoted to the use and interpretation of photographs that broaden knowledge about a given community, the possibilities of epistolography, the utilization of mass sources such as posthumous inventories or testaments for the reconstruction of customs and funeral rites, and the use of church sources to characterize the material background of the church.

The issues devoted to new research directions in contemporary historiography are very important, especially the ones about the history of women – herstory – told from a feminist perspective. The concept developed in the 1970s within the English language, as part of the second-wave feminism, has permanently embedded itself in the research perspectives of the contemporary era.

Important not only for historians but also for the collective memory of the local community is the utilization of the exploratory possibilities of modern archeology in the search for artifacts documenting the tragic events unfolding in the “small homeland” in the 19th-20th centuries. The actions taken by Kalisz archeologists fit, from a methodological point of view, into the broadly understood archeology of battlefields.

In the first article Paulina Przepiórka discussed the potential of the cultural heritage of Kalisz’s foundation, describing selected medieval artifacts, including the Church of Saint Stanislaus, Bishop and Martyr, and the Cathedral of Saint Nicholas, Bishop, with particular emphasis on their architectural appeal for potential visi-

tors. In the author's area of interest, there is also the Kalisz Collegiate Basilica of the Assumption of the Blessed Virgin Mary (National Sanctuary of St. Joseph).

In the following text Sławomir Przygodzki presented the attitudes of the residents of Kalisz towards illness and death in the first half of the 19th century. The topic was developed based on notarial and press sources. The article discusses the problems faced by families of that time due to the illness of a close person, as well as the traditions and funeral customs associated with the burial and commemoration of the deceased in various religions.

Adam Kędzierski, Dariusz Wyczółkowski and Leszek Ziábka, archeologists related to the Kalisz museum documented the history of archeological research on the presumed burial of a January Uprising insurgent from 1863 in the town of Lipe, in the municipality of Blizanów. In light of the statements made by the archeologists, the issue of the location of this grave still remains open.

Agnieszka Słupianek-Winkowska delved into the methodology of researching the history of women in the Pleszew region at the turn of the 19th and 20th centuries, as well as during the era of the Second Polish Republic. In the introduction of the article the author asked a fundamental question: Herstory or history of women? According to A. Słupianek-Winkowska, the history of women, like gender history or visual history, represents a new approach in historical science. It should be emphasized that in Poland, the term "herstory" has become popular, signifying the writing of history from a female perspective, but also as a new research trend and a novel research tool.

Bogumiła Celer, in an intriguing article, presented a critical edition of an interesting letter from Alfred Wiłkomirski, a violinist, conductor, and educator associated with Kalisz. Wiłkomirski served as the director of the Music School of the Musical Society in Kalisz and addressed the letter to the daughters Maria and Wanda. The article was written on the 150th anniversary of the birth of the distinguished musician.

On the other hand, in a fascinating piece, Bogdan Nowak, discussed the functioning of the Juvenile Correctional Facility in Szczypiorno from 1958 to 1974, which served as a specific form of penitentiary experiment. The research was supervised by Prof. Witold Świda and his daughter Dr. Hanna Świda-Ziomba. During the experiment involving juvenile inmates, various forms of pedagogical work were tested, and according to the author, it was a combination of practical experiences derived from working with prisoners and the theoretical achievements of university departments.

In the following publication, Ewa Andrysiak presented readers with a 35-year history of the Kalisz Society of Friends of Sciences. This highly esteemed institution focuses its scientific efforts and achievements on the history of Kalisz and the Kalisz region. The Kalisz Society of Friends of Sciences is one of the largest publishers in the region, specializing in scientific and popular-scientific publications.

Henryka Karolewska brought readers closer to the romantic life of Aleksander Marek Jawornicki, a well-known traveler, journalist, and a novelist from the second half of the 19th century. Fascinated by the journeys of Szolc-Rogoziński, he embarked on expeditions to Africa and America, the aftermath of which were outstanding articles published in regional and national newspapers. After emigrating to the USA, he worked as a pharmacist and a doctor; shortly before his death, he became a clergyman in the Polish National Catholic Church in the United States.

Jan Marczyński presented the profile of Stanisław Kwirynowicz, an economist, a representative in the Polish People's Republic Sejm, a non-party activist, a teacher in Kalisz, and a staff member of regional authorities in Kalisz. S. Kwirynowicz was one of the founders of the weekly newspaper "Ziemia Kaliska", which was closely associated with Kalisz and the Kalisz region.

In the last article, Tadeusz Skarzyński characterized the activity of the Knights' Brotherhood of the Kalisz Land, founded in 2000 by enthusiasts of medieval history. Members of the Brotherhood place great emphasis on reconstructing the cultural heritage of the "Middle Ages", with a particular focus on the southern Wielkopolska region. They participate, dressed in period costumes, in historical performances organized in Kalisz, the Kalisz region, and international events.

In the "Scientific Information" section, two interesting texts were featured, characterizing documents that serve as excellent sources for researching the history of churches in Kalisz and the Kalisz region. In the first article, Marcin Mikołajczyk presented lists and canonical visitations of the parish church in Kokanin from the late 18th and early 19th centuries, stored in the Diocesan Archive in Włocławek. The author preceded the presentation of these intriguing source texts with a brief history of the church and parish in Kokanin.

In the next text, Anna Tabaka discussed photographs from the album of Father Herman Kariakin, which are housed in the collections of the District Museum of the Kalisz Region. The photos from the interwar period present the everyday life of the Orthodox parish in Kalisz. According to the author, these photographs serve as an excellent source for researching the socio-political history of this religious group, as well as for studying the traditions, spirituality, customs, and material culture of the Orthodox community in Kalisz.

In the "Reviews and Discussions" section, an interesting elaboration by Ryszard Bieniecki deserves attention, being a personal reflection by the author on the reading of the Church Chronicle of Kalisz by Father Jan Sobczyński. The chronicle was edited and prepared for printing by Agata Walczak-Niewiadomska and Krzysztof Walczak, and published through the efforts of the Kalisz Society of Friends of Sciences. The first volume of Father Sobczyński's Chronicle, covering the years 1901-1905, waited for over a hundred years for a critical analysis. According to R. Bieniecki, it is a very rich source for research on the history of Kalisz.

In the next section, dedicated to the scientific and popularizing activities of the members of the Kalisz Society of Friends of Sciences (KTPN), Ewa Obała presented reports from a scientific conference held on February 11-12, 2022, online on the Zoom platform. The conference focused on the 165th anniversary of the establishment of the Poznań Society of Friends of Sciences. The speakers at this event were members of the Kalisz Society of Friends of Sciences: Professor AKal Krzysztof Walczak (President Stanisław Wojciechowski Kalisz Academy, Kalisz Society of Friends of Sciences) and Professor UŁ Dr. Hab. Ewa Andrysiak (University of Łódź).

In Gdańsk, on October 20-22, 2022 representatives of the Kalisz Society of Friends of Sciences, including Professor Krzysztof Walczak, Professor Ewa Andrysiak, Dr. Bogumiła Celer, and Ewa Obała, participated in the 3rd Congress of Scientific Societies. The congress, themed “The Social Dimension of the Activities of Scientific Societies” was an event associated with the celebrations of the 70th anniversary of the Polish Academy of Sciences and the 100th anniversary of the founding of the Society of Friends of Science and Art in Gdańsk.

On June 15 and 16, 2023, a Scientific Conference on “Biography in a Regional Perspective” took place at the Stanisław Wojciechowski Kalisz Academy in Kalisz, organized by the Kalisz Society of Friends of Sciences. The conference partners were the Institute of Interdisciplinary Historical Research, the Library of the Stanisław Wojciechowski Kalisz Academy, and the Alfons Parczewski Pedagogical Library in Kalisz. The aim of the conference was to popularize and develop interdisciplinary research in the field of humanities, as well as to commemorate the activities of individuals who played a significant role in the history of the southeastern Wielkopolska region, as well as nationally and internationally. This contributed to generating interest in the history of the region and its role in the history of the nation and the state.

The booklet concludes with, following the tradition of previous years, a presentation of publications by the Kalisz Society of Friends of Sciences (KTPN), the bibliography of KTPN, and the Chronicle of KTPN. The volume is complemented by a list of society members and author notes. Encouraging the purchase of KTPN publications is the offer presented by the same publishing house, providing a fitting conclusion to the content of the 23rd volume of the Kalisz Society of Friends of Sciences’ Booklets.

Sławomir Przygodzki
Calisia University
Kalisz Society of Friends of Sciences